

Глоссарий

IP – дестесі - IP пакеті - құрылымы IP хаттамасымен анықталған компьютерлік желі арқылы берілетін ақпараттың форматталған блогы.

Ғаламдық есептегіш желі - ҒЕЖ (Wide Area Network - WAN) – кең географиялық аймақта функцияланады.

Дейтаграммдық желі - (IP технологиясы) – соңғы тораптардың алдын – ала байланысын сипаттайды және хабарлама қабылданғанын растайды.

Инкапсуляция – жұмыстық ақпаратпен тақырыптағы бірлік мәліметтерін көмкеру процесі

Арналық деңгей (Data Link) 2 – мәліметтер кадрын пішіндейді және құрылғыға физикалық мекен - жайлар береді

Коммутация – хабарлама таратылатын маршрутты пішіндеу процесі; мәліметтердің кіріс интерфейстен шығыс интерфейске қозғалысы.

Коммутатор – жалғау процесін жүзеге асыратын құрылғы

Деректер тарататын жергілікті желі- ЛВС (Local Area Network - LAN) – шектелген географиялық аймақта функцияланады (ғимаратта, аудиторияда).

Маршрутизатор – маршрутизация процесін іске асыратын құрылғы

Маршрутизация – оптималдық маршрутты таңдау процесі

Деңгей аралық интерфейс – желі моделінің арасында деңгейдің ара –қатынасын анықтайды

Метрика – оптималды маршрутты таңдау өлшемі

Хаттама - бағдарлама – аппараттық құрылғыларының арасындағы мәліметтер алмасу ережесі, желі моделімен бір деңгейде болады

Сеанс (Session Layer) уровень 5 – соңғы екі торапта сеанс орнатады.

Желілік деңгей - (Network Layer) 3 – логикалық IP-мекен - жай беру арқылы хабарламаны мекен - жайды жасайды, мәліметтер дестесі берілетін маршрутты анықтайды.

Коммутация арнасы бар желі – арна хабарламаны тарату барысында құрылады.

Коммутация дестесі бар желі (хабарлама) – мүмкін болатын маршруттар алдын – ала құрылып қояды(арнадар), маршрутизаторлар оптималдыны таңдайды.

Сигнал - хабарламаны тасымалдайтын және ақпараттық параметр өзгерісін көрсететін физикалық үрдіс.

Хабарлама – ақпаратты көрсету пішіні, қашықтыққа таратуға тиімді.

Маршрутизация кестесі – рұқсатнамасы бар желілердің

барлығында маршруты болады, оптималды маршрутты таңдауға мүмкіндік береді.

Телекоммуникациялық желі - аппараттық және берілген параметр сапасы бар хабарламаны таратудың бағдарламалық комплексі. Абонент және тораптаржиынтығымен құрылады, желі сызығымен (арналармен) байланысады.

Транспорттық деңгей (Transport Layer) 4 – ұзын хабарламалардан сегменттерді пішіндейді және дестелердің сенімді тасымалдануын қамтамасыз етеді.

Деңгей 6 Көрсету (Presentation Layer) – мәліметтер көрсетілу пішінін өзгертеді, мәліметтерді сығады және шифрация жасайды.

Деңгей 7 Қосымшалар (Application Layer) – хабарламаны мәліметтердің жалпы бірлігімен пайдаланады.

Физикалық деңгей 1 (Physical) – сәйкес физикалық ортаға байланысты биттерді кезекті түрде таратылуын іске асырады (электрикалық немесе оптикалық кәбіл, радиоарна) сәйкес интерфейс арқылы.

Ағынды бақылау - (Window) сырғанақ терезе өлшемін өзгерту жолымен мәліметтерді тарату жылдамдығын басқаруды қамтамасыз етеді, ол бір үлесте қанша байт мәліметтері таратылатынын көрсетеді.

«Клиент – сервер» моделі – клиент белгіленген серверге сұратылу жіберу арқылы ақпаратты сұратады (upload), жауап ретінде клиент қабылдайтын (**download**) файл жібереді.

Порт нөмірі – OSI моделінің жоғары деңгей қолданбалысын идентификациялайды

Реттілік нөмірі (Sequence Number) – сегменттегі бірінші байттың нөмірі, белгіленген құрылғыда қоректік ретте бөлшектерді біріктіруін (үлес) кепілдік береді.

Растау (acknowledgment) – мәліметтер үлесін алған соң белгіленген тораб көзге растау квитанциясын жібереді (квитирлеу), ол мәліметтер таратылуының сенімділігін қамтамасыз етеді.

Қолданбалы деңгейдің қолданбалысы – адам мен желі арасындағы интерфейссті қамтамасыз етеді.

Гипертексті ақпаратты тарату хаттамасы (Hypertext Transfer Protocol – HTTP) – Web-парақшадағы мәліметтерді көрсетеді, мәтінді, графиканы, дыбысты және видеоны қолданады. Оның негізгі қолданбалысы Web-браузер болып табылады.

Telnet хаттамасы - қашықтықтағы желілік құрылғылармен қолданушының виртуалдық байланысын қамтамасыз етеді

Торап мекен - жайларының белгіленген динамикалық хаттамасы (Dynamic Host Configuration Protocol – DHCP) – диапазон бойынша жұмыс станцияларына IP-мекен - жайларды автоматандыру үрдісін жүзеге асырады.

Файлдарды тарату хаттамасы (File Transfer Protocol – FTP) – файлдарды бір тораптан екіншіге тарата алады

Электрондық поштаны тарату хаттамасы (Simple Mail Transfer Protocol – SMTP, Post Office Protocol – POP, Internet Messaging Access Protocol – IMAP).

IP, UDP Хаттамасы - алдын – ала байланыссыз дейтограммалық типті хаттамасы болып табылады, желі арқылы хабарламаны кепілдемесіз таратады, яғни таратылу сенімді емес.

Хаттама, алдын – ала байланысқа бағдарланған (TCP) – ағын бақылауын және тасымалдау сенімділігін қамтамасыз етеді.

Сырғанақ терезе өлшемі (Window) – расталмаған мәліметтердің бір бөлшегінде қанша байт екенін анықтайды.

Қызмет көрсетуі – ақпаратты желі арқылы тарату үшін хаттаманың бағдарламалық әдістерін қолданады.

peer-to-peer – желісі - соңғы тораб арқылы байланысқан желіні жалпы ресурстар бөледі (принтерлер, файлдар) белгіленген серверсіз.

Домендік есім жүйесі - (Domain Name System – DNS), сайт аттарын аудару үшін қолданады немесе IP мекен - жайдың төмендегі сандық мәні.

Сымсыз локальдық желі (Wireless LAN – WLAN) – IEEE 802.11 (Wi-Fi) стандартымен анықталады.

Оптикалық – талшықты кәбіл – сыртқы факторлардан электромагниттік және қиылысу бөгеттерінсіз сиптталады.

Соңғы тораб (host) – компьютер, принтер, IP телефон.

Консольдық кәбіл – коммутаторды немесе маршрутизаторды компьютердің **COM – портымен** байланыстырғанда конфигурациялау үшін қолданылады

Кроссстық кәбіл – бір атты құрылғыларды өзара байланыстырғанда қолданады (мысалы, коммутаторды коммутатормен немесе концентратормен) байланыстырады.

Логикалық топология - желі арқылы анықталған ақпарат бірлігінің тарататынын көрсетеді.

Түзу кәбіл – маршрутизаторды коммутатормен байланыстыру үшін қолданылады, коммутаторды (концентратор) компьютермен немесе сервермен.

Симметриялық UTP кәбіл – 100м қашықтықта сигнал таратуын қамтамасыз етеді.

Сақина топологиясы (ring) – сигналдар тораптан торапқа бір бағытта таратылады.

Жұлдыз топологиясы (star) – орталық құрылғының қабылдауын талап етеді.

Шина топологиясы (bus) – мәліметтерді берілген уақытта тек бір тораб ғана тарата алатынымен сипатталады.

Физикалық топология – желінің жалпы құрылымын сипаттайды, және байланыс кәбілдерімен желілік элементтер байланысының сұлбасын көрсетеді.

Коллизия – екі станциямен бір уақытта мәліметтерді таратқанда

пайда болады, таратылатын тораптың екі сигналы бір – біріне қойылады.

MAC – мекен - жай – 48 екілік разрядты құрайды және оналтылық жүйеде көрсетіледі. Жергілікті желілерде тораб мекен - жайды құрастырусы MAC – мекен - жай негізінде жүзеге асады.

LLC деңгей асты – желілік деңгей хаттамаларымен байланысты қамтамасыз етеді және желі арқылы логикалық кадр таратылымын анықтайды.

MAC деңгей асты – әртүрлі локальдық желі технологияларын қолданғанда рұқсатнаманың физикалық ортадағы ерекшеліктерін анықтайды.

Кадр қозғалысы - белгіленген тораб қосылған кіріс интерфейстен шығыс интерфейске кадр тарату.

Коммутатор өнімділігі – кадр фильтрациясының жылдамдығы, кадр қозғалысының жылдамдығы, өткізу қасиеті, кадр таратылымында кідіріс ұзақтығы.

Ағашты қамтитын хаттама (STP) – маршруттық (жалғау) циклімен кету жолы.

LLC1 процедурасы – орнатылусыз және растаусыз; мәліметтерді дейтаграммдық режимде таратқанда қолданылады.

LLC2 процедурасы – мәліметтерді таратқанда және орнатқанда байланысты орнатады.

LLC3 процедурасы – байланыс орнатылмайды, бірақ растауымен.

Спецификация MAC – деңгей технологиясы – физикалық деңгейдің ортасын және таратудың негізгі параметрін анықтайды.

Кадр фильтрациясы – порт буферінен кадрды өшіру, белгілеу мекен - жайы мен көзі бір сегментте орналасқан кезде.

Fast Ethernet – мәліметтерді таратудың 100 Мбит/с жылдамдығымен сипатталады, желі стандарты Fast Ethernet – 802.3u.

Gigabit Ethernet, – мәліметтерді таратудың 1 Гбит/с, жылдамдығымен сипатталады, желі стандарты Gigabit Ethernet – 802.3z, 802.3ab.

10Gigabit Ethernet, – мәліметтерді таратудың 10 Гбит/с, жылдамдығымен сипатталады, желі стандарты 10Gigabit Ethernet – 802.3z, 802.3ae.

Скрэмблирлеу – таратылатын мәліметте кезекті нөлдер санын ескермеу әдісі

100Base-TX спецификациясы - UTP 5 категориясының екі еспе жұбын қолданады.

100Base-T4 спецификациясы - UTP 4 категориясының 4 еспе жұбын қолданады.

100Base-FX спецификациясы – жұмысты екі көп модальды оптикалық кәбіл арқылы қарастырады.

1000Base-SX и **1000Base-LX** спецификациясы - 802.3z стандартымен анықталған және оптикалық талшықты кәбілмен жұмыс істеуді қарастырады.

Fast Ethernet логикалық кодалау деңгейі – артық 4В/5В немесе 8В/6Т кодтары.

Gigabit Ethernet логикалық кодалау деңгейі - 8В/10В коды.

Fast Ethernet физикалық кодалау деңгейі – оптикалық орта үшін NRZI коды және MLT-3 симметриялық кәбіл үшін.

Агрегирлі мекен - жай бірнеше жеке мекен - жайларды бір мекен - жайға біріктіреді

127.0.0.1 мекен - жайы өзін тестілеу үшін арналған, тораб TCP/IP хаттамасы орнатылғанын тексереді.

Маршрутизацияның классыз хаттамасы маршрутизация жаңартылуында IP-мекен - жайды және сәйкес масканы таратады.

IPv6 нұсқасы мекен - жайды құрастыру үшін 128 екілік разрядты қолданады.

Ғаламдық (тармақталған, құрамды) желі (WAN) бірнеше жергілікті желілердің бірігуімен құралады, ол құрылғылардың және OSI жеті деңгейлік эталондық моделінің Деңгей 3 желілік хаттамасы көмегімен жүзеге асады.

Екі хаттама стекі құрылғы интерфейстерінде орнатылады, IPv4 және IPv6 хаттамаларын қолдау үшін, IPv6 привилегиялық болып саналады.

Интерфейс идентификаторы – желіде тораб мекен - жайын береді (интерфейсте)

Маршрутизатор интерфейсі локальдық және ғаламдық желінің қамтамасыз етеді.

Логикалық мекен - жай тораптың IP-желіде IPv4 нұсқасы 32 екілік разрядты құрайды

Желілік мекен - жай торабын маскаға логикалық көбейту желі мекен - жайын береді

Маршрутизация – дестенің оптималдық жолын таңдау процесі

Масканың айнымалы ұзындығы - (VLSM) әртүрлі желі өлшемін құруға мүмкіндік береді, желі мекен - жай қатарымен және тораб қатары мекен - жайыне шегара береді

Көп мекен - жайды (multicast) класс D мекен - жайына жатады

Префикс – мекен - жайдың жалпы бөлігі, жоғары разрядтармен құрылған, желінің барлық тораптары үшін бірдей

Тораптарды динамикалық конфигурациялау хаттамасы Dynamic Host Configuration Protocol (DHCP) торапқа динамикалық түрде администратордың қатысынсыз IP-мекен - жайды алуына болады

мекен - жайдың стандартты маскасы – жоғары разрядтарда А классы 8 бірлікке ие және төмендегісінде 24 нөл

мекен - жайдың стандартты маскасы - жоғары разрядтарда В классы 16 бірлікке ие және төмендегісінде 16 нөл

мекен - жайдың стандартты маскасы - жоғары разрядтарда С классы 24 бірлікке ие және төмендегісінде 8 нөл

IPv4 мекен - жайының жоғарғы разряды желі нөмірі болып

табылады, төменгі разрядтары – желідегі тораб нөмірімен болады

Желілік мекен - жайлар трансляциясы NAT жеке мекен - жайды қоғамдық мекен - жайға айналдырады

Желілік мекен - жайлар трансляциясы PAT бір жалпы қолданыстағы мекен - жай негіздемеден порт нөмірлерін топтайды.

Жеке мекен - жайлар маршрутизатормен құлыптанады

Келесі өткел мекен - жайы (next hop) – белгіленген мекен - жай жолында келесі маршрутизатордың кіріс интерфейсінің желі мекен - жайы.

Маршрутизатордың басты функциясы: белгіленген мекен - жай дестелері үшін ең тиімді жолды таңдау; кіріс интерфейстен қабылданған дестенің қозғалысы (жалғау) сәйкес шығыс интерфейс арқылы.

Интерфейстер (порттар) маршрутизаторда бірегей мекен - жайы болады.

Конфигурациялық файл (Configuration File) – командаларды құрайды және маршрутизатор арқылы өтетін трафик ағынын басқару параметрі болады. **Конфигурациялық файл** желілік хаттамаларды таңдау үшін қолданылады және маршрутизация хаттамасы үшін, олар мекен - жайдалетін желіге ең тиімді жолды анықтайды.

Маршрутизатор дестесі ретрансляциялайды, кіріс интерфейстен шығыс интерфейске қозғалтады, маршрутизация кестесіне қарай отырып белгіленген мекен - жай желісінің бөлігін қолданады.

Маршрутизаторлар – желі арасындағы кең таралған құрылғы болып табылады, яғни желілік және қолданушылық.

Метрика – белгіленген мекен - жайға маршрутизатор тиімді және рұқсатнамалы маршрутты таңдайды.

Мекен - жай рұқсатнама мекен - жайы (ARP) – белгілі желілік мекен - жаймен (IP-мекен - жай) MAC – мекен - жайды табады.

Маршрутизация хаттамасы (routing protocol) – маршрутизаторларға желілік топологияларға бір – бірімен ақпарат алмасуға мүмкіндік береді.

Тармақталған, құрамды, ғаламдық WAN желісі маршрутизация әдісі бойынша (routers) бірнеше локальдық желілерді байланыстырады.

Желілік IP-мекен - жай белгіленген тораптыкі және тораб көзінің негізінде десте болады

Маршрутизация кестесі – құрылады және статикалық қамтамасызданады (администратормен), немесе динамикалық, маршрутизация хаттамаларын қолдану арқылы. **Негізгі параметрлеріне** (мекен - жай) желі тағайындалуы және келесі өткел мекен - жайы (next hop) жатады.

Терминалдық құрылғы (DTE), оған маршрутизатор жатады, арналық коммуникациялық құрылғы (DCE) арқылы провайдер желісімен байланысады.

Технология маршрутизатормен бірігетін желілер әртүрлі болуы мүмкін.

Сәйкесінше шлюз (Default gateway) – бұл интерфейс, локальдық желі арқылы барлық дестелер қашықтықтағы желіге беріледі.

Автономдық жүйе – жалпы администратор басқаратын маршрутизаторлардың желі жиынтығы.

Классыз маршрутизатор (classless routing) – желі маскасы туралы ақпарат жаңартылуда қосылып отырады (update).

Өмір сүру уақыты (TTL) – дестенің өтуі арқылы маршрутизаторлар санын қысқартады.

Динамикалық маршрутизация – жаңартылулар алмасуында маршруттық ақпарат маршрутизация хаттамаларымен пішінделеді (модификация).

Жүктелу (Load) - жүктелу желілік ресурстарды жүктейтін ақпарат санымен анықталады (маршрутизаторлар және арналар).

Кідіру (Delay) – бұл десте неігізінен мекен - жай белгіленуіне дейінгі жүретін уақыты.

Дестенің идентификациялық нөмірі – фрагментациялағанда барлығына бірдей фрагменттер.

Байланыс күйі туралы мәлімдеме (LSA) – арнада немесе маршрутизацияда өзгеріс болған кезде көрші маршрутизаторларға беріледі.

Өткелдер саны (hop count) – тораб көзінен белгіленген мекен - жай жолында метрика қашықтығы.

Класс негізіндегі маршрутизация (classful routing) – модификацияға желі маскасы туралы ақпаратты қоспайды (update).

Маршрутизациялайтын (routing) хаттамалар желілік деңгейде құрайды және маршрутизация кестесін қамтамасыз етеді. Олар маршрутизатор арасында желілік ақпаратты бөледі.

Жедел жаңарту әдісі (triggered update) – маршрутизатор желіде өзгеріс байқаған кезде модификация таратылуы дереу болады.

Метрика – желі тағайындалуындағы рационалдық жолдың өлшемі.

Сенімділік (Reliability) – сенімділік әрбір желілік байланыста қателер интенсивтілігімен анықталады.

Жаңартылу маршруттық немесе модификацияны (updates) байланыс жолымен болады және маршрутизатор арасындағы алмасумен.

Деректерді жылжыту қатары мәліметтер қатарында байттардың фрагменттелмеген дестетен жалпы мәліметтер қатары мен бастапқысын қозғалсын береді.

Қызмет көрсету типінің қатары – мультиқызмет бағдарламалары желіде артықшылықтар жүйесін ұйымдастырады, яғни, QoS сапалы қызмет жүйесі.

Өткізу жолағы (Bandwidth) – байланыстыру қасиеті, мәліметтерді кез –келген жылдамдықта таратады.

Көкжиекті жарықшақтау принципі (split horizon) – маршруттық циклдармен күрес әдісі, желі өзгерісі туралы ақпаратты кері бағытта маршрутизаторға жіберуге болмайды.

RIP хаттамасының маршрутизациясы - вектордың қашықтық хаттамасы, белгіленген мекен - жай жолында матрица санын анықтайды.

Қашықтық векторының хаттамасы (distance-vector) бағытын, яғни, құрама желідегі кейбір векторды қашықтықты анықтайды.

Хаттама Routing Information Protocol (RIP) өткелдер санын белгіленген мекен - жайға (hop count) метрика ретінде қолданады. Метриканың максималды мәні 15 аспайды.

Арна күйінің хаттамасы (link-state) желі топологиясының толық кескінін құрайды және барлық белгіленген желіге қысқа жолды анықтайды. Кең танымал хаттама **Open Shortest Path First (OSPF)**.

Желілік (routed) хаттамалар десте форматын анықтайды, тораб көзінің логикалық мекен - жайын және тағайындалуын, маршрутизация кестесі негізінде десте маршрутын төсейді.

Алдын - ала байланыссыз желі таратушы (connectionless) және хабарламаны (дейтаграммы) алушы, **IP** хаттаманы қолданады.

Статикалық маршрутизация – маршруттық ақпарат желілік администратормен конфигурацияланады.

Құны (Cost) – бұл белгіленген мекен - жайға десте таратылуына кететін жалпыланған параметрі.

Ұқсастығы (конвергенция) - барлық маршрутизаторлармен келісу процесі.

Маршрутизация кестесі белгіленген желілердің рұқсатнамалы мекен - жайларының барлығын сақтайды.

Фрагментация дестесі – үлкен өлшемді дестесі кішкене дестелерге ұсақтау.

Интерфейсті қосу - no shutdown командасымен жүзеге асады, ал өшіру shutdown командасымен.

Парольмен қорғау – виртуалдық желі vty 0 4 Telnet хаттамасы бойынша қашықтықтағы рұқсатнаманы ұйымдастырады.

clock rate командасы мәліметтерді тарату жылдамдығын биттерді секундқа айналдырады.

configure terminal командасы - ғаламдық конфигурация режиміне өту үшін қолданылады.

copy running-config startup-config командасы құрылғын конфигурациялық файлды сақтайды.

Enable командасы – привилегиялық режимге өту үшін қолданады.

Interface командасы – ғаламдық желі конфигурациясында қолданады, интерфейссті конфигурациялау режиміне қолданады.

service password-encryption командасы – барлық парольдер типіне криптографиялық режимді таратады.

show running-configuration командасы - барлық параметрлерді көре аламыз және маршрутизатор орнатылуын көрсетеді, ол привилегиялық режимде жүзеге асады.

enable secret және enable password командасы привилегиялық режимге кіру үшін пароль қолданады.

Консольдық порт – маршрутизатордың компьютерді конфигурациялауы үшін қолданылады.

Конфигурацияланған файл (startup configuration) – NVRAM сақталады.

Қолданушылық режим (user mode) - шектелген құрылғы жағдайын көру үшін қолданылады, және де привилегиялық режимге өту үшін қолданылады.

Привилегиялық режим (privileged mode) – барлық құрылғылардың орнатылуын көрсету үшін қолданылады, және де ғаламдық конфигурацияға өту үшін.

ROM monitor режим- бастапқы жүктеме процесін атқарады және аппараттық әдістердің диагностикасын қамтамасыз етеді.

Boot ROM режимі - ақпаратты флэш- жадқа сақтауға мүмкіндік береді және Cisco IOS операциялық жүйесін модификациялайды.

Setup режимі – диалог барысында конфигурациялық файлды құрайды.

Интерфейстің IP-мекен - жайын орнату – келесі командамен жүзеге асады:

Router_A(config-if)#ip address мекен - жай маска

Әкімшіліктік қашықтық – сұралатын маршрут көзін анықтайды. Аз маршруттық қашықтық сенімді негізді білдіреді.

Динамикалық маршрутизация – маршрутизация хаттамаларымен құрылады.

Өткелдер саны (hop count) – RIP хаттамасының метрикасы.

ip classless командасы тағайындалуы бар дестелерді маршрутизатор өшіріп тастамас үшін қолданылады, ал дестелерді сәйкес маршрут бойынша жібереді.

ip route командасы – статикалық маршрутизацияны конфигурациялау үшін қолданылады және құрамында: белгіленген желі мекен - жайы, желілік маска және мекен - жай жолына келесі маршрутизатордың кіріс интерфейс мекен - жайы болады.

no ip route командасы - статикалық маршрутты өшіреді.

show ip route командасы- маршрутизация кестесін тексеру үшін қолданылады.

show running-config- желінің негізгі командасының бірі.

Стаикалық маршрутизация – администратормен қолдан жасалады.

DUAL алгоритмі – маршруттық циклдан бос маршруттарды анықтайды

Маршрутизатор балансы – бір метрикамен бірнеше маршрутқа әртүрлі байланысқа дестелер жіберіледі.

Екінші деңгейлі желі – аналық желінің желісі

wildcard-mask маскасы – қарапайым масканы инвертирлеу жолымен алады.

Автономдық жүйенің нөмірі - Enhanced IGRP хаттамасын

қолданатын барлық маршрутизаторларда бірдей болуы керек.

Жанартылу (update) RIP хаттамасының маршруттық ақпараты маска мәнін жібермейді. Олар периодты түрде әрбір 30 секунд сайын жіберіледі.

Hello дестесін **EIGRP** хаттамасы көрші маршрутизаторлармен байланыс бақылауы үшін қолданылады.

Қабылдағыш (successor) – келесі өткелдің мекен - жайы (next hop) немесе шлюз, EIGRP хаттама терминалдарында.

EIGRP хаттамасы метрика ретінде өткізу жолағының параметрін және кідірісін қолданады, жедел ұқсастығымен сипатталады (конвергенция) және маршруттық циклдың жоқтығымен сипатталады.

EIGRP хаттамасы топология кестесін, көрші құрылғылар кестесін және маршрутизация кестесін қамтамасыз етеді.

RIPv2 хаттамасы VLSM айнымалы ұзындық маскасын қамтамасыз етеді және классыз CIDR доменді маршрутизациялайды.

Аналық желі - стандартты маскалы (A, B, C) кластарының бірінің желісі

Көрші құрылғылар кестесі – көрші маршрутизатор интерфейстерінің кіріс мекен - жайларын құрайды, өзіндік шығыс интерфейстер типін, көрші маршрутизаторлар, қазіргі уақыт мәнін және басқа ақпаратты құрайды.

Топология кестесі – топологияның кез –келген өзгерісін есепке алады, ол кейін маршрутизация кестесінде қолданылады.

OSPF хаттамасының администраторлық қашықтығы - 110

Dijkstra алгоритмі бірінші қысқа жолды **таңдайды (shortest path first algorithm)** – маршруттық циклдан бос жолдарды пішіндеуге мүмкіндік береді.

Байланыс күйінің мәліметтер базасы (link-state database) – байланыс арнаның күйі туралы толық ақпаратты сақтайды.

OSPF (cost) хаттамасының метрикасы bandwidth өткізу жолағында негізделеді. Метрика (Cost) = 108 / Bandwidth.

Жанартылу дестесі – желіде өзгеріс болған кезде маршруттық ақпаратты алып жүреді. Жауап ретінде қабылданған дестеге растау дестесін жібереді.

Hello дестесі көрші құрылғылар арасында (adjacency) қатынас орнату және қамтамасыз ету үшін.

Hello - дестесін хабарлама тарату периоды 224.0.0.5 мекен - жайды немесе 224.0.0.6 көп мекен - жайды режимі қолданғанда 10 с құрайды.

Арна күйінің хаттамасы - Open Shortest Path First (OSPF) администраторлық қашықтықпен 110 сипатталады .

Байланыс жағдайы - интерфейстің IP мекен - жайын қосатын интерфейс сипаттамасы, маска желісін, желі типін және т.б.

Барлық байланыста метриканың суммарлық мәні – желі арқылы OSPF хаттамасының Dijkstra алгоритмі есептелінеді.

Көрші құрылғылардың мәліметтер кестесі (neighbor table) –

құрылғы идентификаторын құрайды.

Анализденетін параметрлер (негіз көзі, тағайындалу мекен - жайы, жоғары деңгей портының нөмірі мен мекен - жайы) – рұқсатнама тізімінде көрсетіледі.

Идентификациялық нөмір рұқсатнама тізімі – тізімнің типін анықтайды.

deny any командасы (қалғанының барлығына шектеу қояды) – тізімнің соңында орналасады, және желі арқылы сәйкес келмейтін дестелерді таратпайды.

Желілік фильтрлар немесе рұқсатнама тізімі (Access Lists – ACL) – желіні қорғау әдісі. Маршрутизатор арқылы дестелердің қозғалысын рұқсат ету (permit) немесе тиым салу (deny) үшін қолданылады.

Стандартты, кеңейтілген, аталған – рұқсатнама тізімінің түрлі типтері.

Растау (жағдай) – дестелерді қабылдау керек пе немесе маршрутизатордың кіріс және шығыс интерфейстерінде кері қайтару керектігін анықтайды.

Порттардың қауіпсіздігі (port security) коммутаторларды әртүрлі тәсілдермен қамтамасыз етеді.

Виртуальдық интерфейс vlan 1 коммутаторды басқару үшін енгізілген.

MAC мекен - жайлардың максималды саны – тораптардың, яғни қауіпсіздікті көтереді, коммутатордың берілген интерфейсін қосылуға рұқсат берілген.

Коммутатордағы парольдер – маршрутизатордағы сияқты конфигурацияланады.

Елеу режимі қауіпсіздікті бұзу жүйесі – әртүрлі, елеу режимі сәйкесінше « Выключение» (Shutdown) орнатылған.

Коммутация кестесі (MAC – мекен - жайлар кестесі) пішінделуі, өзгеруі және динамикалық немесе статикалық режимде толықтырылуы мүмкін.

Виртуалды локальдық желі (VLAN) – қауіпсіздікті жоғарылатады және топологиялық шешімдердің оңтайлығы.

Десте маркировкасы (tagging) – мәліметтер ағынының басқару механизмін қамтамасыз етеді.

Рұқсатнама режимі (mode access) – коммутатор портына қолданушыларды қосу үшін қолданылады.

Транк режимі (mode trunk) – логикалық агрегирлі арнаны құруға қызмет етеді.

VLAN желісі – коммутаторлар базасында кеңтаратылымды домендерде желі сегментациясын жүзеге асырады.

Сәйкесінше желі - VLAN1 желісі басқару үшін қызмет етеді.

IEEE 802.1Q стандартты-қатарға белгілерді енгізуін қарастырады.

Транк (trunk) – агрегирлі логикалық арна, құрылғылар арасында

физикалық арналар жиынтығын алмастырады.

Әмбебап идентификатор – кадрдың виртуалдық тег желісі, әрбір дестесің VLAN мүшесі екенін анықтайды.

(WAN) ғаламдық желісі қашықтықтағы қолдануылармен, алыстағы локальдық желілермен байланысты қамтамасыз етеді.

Арналық құрылғы (DCE) локальдық циклмен (CO) провайдердің орталық офисін байланыстырады. DCE құрылғысы DTE қызмет көрсететін провайдерді қамтамасыз етеді.

Коммутатор – маршрутизатор көп порттары болады, жоғары өнімділігі мен маршрутизация функциясымен сипатталады.

Қысқа идентификаторлар желіде алдын – ала байланыс маршруттың әрбір байланысын белгілейді, идентификаторлар жалғау кестесінде сақталады.

Соңғы қашықтық (last-mile) немесе **жергілікті цикл (local loop)** – бұл кәбілдер және құрылғылар жүйесі, ол қызмет көрсетушінің орталық офисімен (CO) клиент құрылғысын (CPE) байланыстырады.

Хаттама жоғары деңгейлі байланысты басқару (HDLC) Cisco құрылғыларының барлығында орнатылған. мекен - жайды құрастыруші қатарының ұзындығы 1 -2 байт, топтық немесе кеңтаратылымды мекен - жайды сақтауы мүмкін.

Нүкте – нүкте хаттамасы (PPP) мекен - жай формалды түрде беріледі. мекен - жайдан кейін кеңтаратылымды мекен - жай болады 11111111.

Терминалдық құрылғы (DTE), мысалы маршрутизатор мәліметтерді дайындайды және провайдер желісіне жергілікті цикл арқылы таратады.

Арнамен келісілген құрылғы (CSU/DSU) сандық желі үшін маршрутизатор инетрфейсінде құралуы мүмкін.

Қысқартылған сөздер тізімі

- ACL – Access Control List** – рұқсатнама бақылау тізімі, рұқсатнама тізімі.
- Acknowledgment** – қабылданған мәліметтерді растау, тасымалды растау.
- ATM – Asynchronous Transfer Mode** – мәліметтерді таратудың асинхронды тәсілі.
- ARP – Address Resolution Protocol** – мекен - жайлар рұқсатнама протколы.
- Bandwidth** – өткізу жолағы.
- BDR – Backup Designated Router** – қордағы белгіленген маршрутизатор.
- BDR – Backup Designated Router** – шектік шлюз хаттамасы.
- Best-effort delivery** – мүмкіндігінше тасымалдау, біршама үдетумен тасымалдау.
- Bridge** – көпір.
- Broadcast** – кеңтаратылымды тарату, кеңтаратылым.
- Bus** – шина.
- Bootstrap** – жүктеме, бастапқы бағдарлама жүктемесі.
- CDMA – Code Division Multiple Access** – кодтық тармақтарға бірнеше рұқсатнама.
- Checksum** – контрольдық сомма.
- CIDR – classless interdomain routing** – домен аралық классыз маршрутизация.
- Classless routing** – классыз маршрутизация.
- CLI – command-line interface** – командалық қатардың интерфейсі.
- CLI – command-line interface** – хаттама байланысқа нақтыланбаған, деитограмдық типтегі (таратушы және қабылдаушының алдын –ала байланысынсыз) хаттамасы.
- CSMA/CD – Carrier Sence Multiply Access with Collision Detection** – ортаға бірнеше рұқсатнамасы бар және коллизияны анықтайтын әдіс.
- CSU/DSU – Channel Service Unit /Data Service Unit** – арнаны құратын құрылғы, арна құрылғымен келісілген.
- Cut-through switching** – аралық жалғау.
- Data** – мәліметтер
- DA – Destination Address** – қабылдаушы мекен - жайы, тағайындалу мекен - жайы.
- DCE – Data Circuit-terminating Equipment** или **Data Communications Equipment** – арналық телекоммуникациялық құрылғы.
- Delay** – кідіріс
- DHCP – Dynamic Host Configuration Protocol** – тораптарды динамикалық конфигурациялау хаттамасы.
- Distance-vector Protocol** – қашықтық векторының хаттамасы.
- DNS – Domain Name System** – доменнің атаулар жүйесі.
- DR – Designated Router** – белгіленген маршрутизатор.
- DSAP – Destination Service Access Point** – белгілеу қызметінің кіріс нүкте мекен - жайы.

DSL - Digital Subscriber Line (сандық абонент құрылғысы)

DSSS – Direct Sequence Spread Spectrum – спектрдің түзу кеңейтілген кезектемесі.

DTE – Data Terminal Equipment – соңғы немесе терминалдық құрылғы.

DWDM – Dense Wave-length Division Multiplexing – толқын ұзындығы бойынша спектрлік толық тығыздалуы.

EGP – Exterior Gateway Protocol – ішкі маршрутизация хаттамасы.

EIGRP – Enhanced Interior Gateway Routing Protocol – ішкі маршрутизацияның кеңейтілген хаттамасы.

Ethernet – арналық деңгейдің желілік технологиясы.

Fiber optic – оптикалық талшық.

Flash – флэш-жады (энергияға тәуелсіз).

Forwarding – қайта бағыттау, қозғалысы (кадр, десте).

FTP – File Transfer Protocol – файлдарды тарату хаттамасы

FR – Frame Relay – кадрды трансляциялау желісі.

Frame – кадр.

Gateway Default – сәйкесінше шлюз.

HDLC – High-level Data Link Control – жоғары деңгейлі байланысты басқару хаттамасы.

Header – тақырыпша.

Hop count – өткелдер саны (маршрутизатор арасында).

Host – соңғы тораб, абонент, компьютер, хост.

HTTP – Hypertext Transfer Protocol – гипермәтінді ақпаратты тарату хаттамасы.

HTTPS – HTTP Secure, гипермәтінді ақпаратты таратудың қорғалған хаттамасы.

Hub – концентратор.

IANA – Internet Assigned Numbers Authority – интернетте мекен - жайларды бөлетін ұйым.

IEEE – Institute of Electrical and Electronics Engineers – электротехника және радиоэлектроника инженерлерінің институты.

IGP – Interior Gateway Protocol – ішкі маршрутизация хаттамасы.

IMAP – Internet Messaging Access Protocol – электронды пошта хаттамасы.

IMS – Internet Multi Service – мультиқызмет көрсету желісі.

IOS – Internetwork Operation System – желілік жүйелік жүйе.

IP – Internet Protocol (желілік хаттама)

IPv4, IPv6 – желілік интернет хаттамасы 4,6 нұсқалы.

SDN – Integrated Services Digital Network – интегрирлік қызметі бар сандық желі.

ISO – International Standards Organization – стандарттау бойынша халықаралық ұйым.

ITU – International Telecommunications Union – халықаралық телекоммуникация бірлестігі.

LAN – Local Area Network – локальдық желі.

LER – Label switch Edge Router – десте белгісі бойынша жалғау орнататын, шегаралық маршрутизатор.

Link-state Protocol – арна күйінің хаттамасы.

LLC – Logical Link Control – мәліметтерді логикалық таратуды басқару.

LSA – Link-State Advertisement – байланыс күйі туралы ақпарат.

LSR – Label Switching Router – десте белгісі бойынша жалғау орнататын, маршрутизатор.

Last-mile (local loop) – «соңғы қашықтық», қызмет көрсетушінің орталық офісімен (central office - CO) клиенттің үй-жай жабдығымен (customer premises equipment - CPE) байланыстыруы.

MAC – Media Access Control – ортаға рұқсатнамасы бар деңгейді басқару.

MDA – Mail Delivery Agent – поштаны тасымалдайтын агент

MPLS – Multi Protocol Label Switching – белгі бойынша көп хаттамалы жалғау.

MTA – Mail Transfer Agent – поштаны тарататын агент

MUA – Mail User Agent – қолданушының пошталық агенті, пошталық клиент.

Multicast Mode – таратудың топтық режимі.

Multimode Fiber – көп модалы талшық.

MUX – мультиплексор.

NAT – Network Address Translation – желілік мекен - жайлар трансляциясы.

NIC – Network Interface Card – желілік адаптер, желілік карта.

NGN – Next Generation Network – келесі ұрпақ желісі.

Next hop address – келесі өткелдің мекен - жайы.

NVRAM – non-volatile RAM – энергияға тәуелсіз жедел жады, мұнда бастапқы конфигурациялық файл (startup) сақталады.

OFDM – Orthogonal Frequency Division Multiplexing – жиілікті ортогональдық мультиплекстеу.

OSI – Open System Interconnection reference model – ашық жүйелердің базалық эталондық моделінің өзара әрекеті.

OSPF – Open Shortest Path First – арна күйі бойынша маршрутизацияның ашық хаттамасы.

OTN оптикалық транспорттық желі.

PAT – Port Address Translation – нөмір порттарын пайдаланып желі мекен - жайларын трансляциялау.

PDH – Plesiochronous Digital Hierarchy – плезихронды сандық иерархия.

PDU – Protocol Data Unit – мәліметтер өлшемі (хаттама).

PDV – Path Delay Value – жолдағы кідірістің мәні, таратылған сигналдың екі еселенген кідірісі.

P2P – peer-to-peer қолданбалысы

Peer-to-peer – бірегей желі тораптарін байланыстыру пішіні.

POP – Post Office Protocol – электрондық пошта хаттамасы

PPP – Point-to-Point Protocol – нүкте –нүкте байланыс хаттамасы

Private IP addresses – жеке IP-мекен - жайлар
Public IP addresses – қоғамдық IP-мекен - жайлар
QoS – Quality of Service – қызмет көрсетудің сапасы
RIP – Routing Information Protocol – қашықтық векторының негізінде маршрутизация хаттамасы
Routed protocol – маршрутизацияланған хаттама (хаттама маршрутизациясымен шатастырмау керек!).
Router – маршрутизатор
Routing protocol – маршрутизация хаттамасы, маршруттайтын хаттама.
RTP – Reliable Transport Protocol – сенімді тасымалдау хаттамасы.
SA – Source Address – ақпарат таратушының мекен - жайы, мекен - жай көзі.
SDH – Synchronous Digital Hierarchy – синхрондық сандық иерархия.
Sequence Number – кезектеме нөмірі.
SFD – Start of Frame Delimiter – кадр бастамасын шектеуші.
SMTP – Simple Mail Transfer Protocol – электронды пошта хаттамасы.
SNMP – Simple Network Management Protocol, желіні басқарудың қарапайым хаттамасы.
Socket – сокет, бағдарламалық интерфейс.
Socket address – IP-мекен - жай комбинациясы және порттың (желілік терминологияда).
Source Port – мәлімет тарататын порт негізі.
SSAP – Source Service Access Point – қызмет көзіне кіретін нүкте мекен - жайы.
SSH – Secure Shell – таратылатын мәліметті шифрлайтын қашықтықтағы рұқсатнама хаттамасы.
Store-and-forward switching – буферлік немесе аралық сақтау жалғаулық режимі
STP – shielded twisted pair – экранды айналмалы жұп.
STP – Spanning-Tree Protocol – Жалғау қосылатын желілердегі циклдердің алдын алу үшін STP хаттамасы.
TCP – Transmission Control Protocol – таратуды басқару хаттамасы
Telnet – қашықтықтағы тораптың командалық қатарына қосылуын қамтамасыз ететін қашықтықтағы рұқсатнама хаттамасы.
TFTP – Trivial FTP – файл таратудың қарапайым хаттамасы.
Token Ring – маркер таратылымы бар арналық деңгейдің желілік технологиясы.
Trunk – транк – арна, бірнеше виртуалды локальдық желі кадрын таратады, магистралдық арна.
UDP – User Datagram Protocol – қолданушының дейтограмм хаттамасы
Updates routing – маршрутизация жаңартылуы
UTP – unshielded twisted pair – экраны жоқ айналмалы жұп
VLAN – Virtual Local Area Networks – виртуалды локальдық желі
VLSM – Variable-Length Subnet Mask – айнымалы ұзындық маскасы
Voice over IP – жоғары IP дауысы

VPN – Virtual private network – виртуалды жекеменшік желі
WAN – Wide Area Network – ғаламдық желі
WAP – Wireless Access Point – сымсыз байланыс нүктесі
WDM – Wave-length Division Multiplexing – толқын ұзындығы бойынша спектрлік тығыздау
Wi-Fi – сымсыз локальдық желі стандарты
Window Size – терезе өлшемі
WLAN – Wireless LAN – сымсыз локальдық желі
WWW – World Wide Web – бүкіл әлемдік тор; гипермәтінді ақпаратқа мүмкіндік беретін қызмет көрсету